

Rapportage impact van corona op de erfgoedsector in Noord-Brabant

ERFGOED BRABANT, 15 september 2020

Inleiding

De eerste stap van Erfgoed Brabant om de noden van de erfgoedsector ten gevolge van de coronacrisis in kaart te brengen – een opdracht van de Provincie (zie Statenmededeling *Impact van coronacrisis voor de culturele sector*, 24 maart 2020)ⁱ – was het realiseren van het online ‘Corona Impact Lokaal’ⁱⁱ, waar Brabantse erfgoedorganisaties worden opgeroepen hun noden te delen. Via onze nieuwsbrief en social media hebben we dit loket bekend gemaakt. Voor wat betreft de impact op de monumentensector hebben we samengewerkt met Monumentenhuis Brabant en Monumentenwacht Noord-Brabant. In overleg met hen hebben we contactgegevens van deze organisaties, voor het melden van noden, opgenomen op de loket-pagina.

Vanaf april hebben we vervolgens via belrondes inzicht verkregen in de situatie bij de deelnemers aan Brabant Cloud/Memorix Maior, en bij de musea die jaarlijks deelnemen aan Museumschatjes. In juni hebben we een enquête rondgestuurd aan musea en heemkundekringen met als doel een preciezer beeld te kunnen schetsen van de impact van corona op de erfgoedsector, zowel tijdens de ‘intelligente lockdown’ als in de periode van versoepeling vanaf 1 juni.

Daarnaast zijn we steeds in overleg geweest met collega-organisaties als Kunstloc, het Erfgoedplatform van Kunsten ’92 en de Nederlandse Museumvereniging, die ook alle een rol spelen in het in kaart brengen van de noden in het erfgoedveld.

Deze rapportage geeft een overzicht van wat de verschillende acties aan informatie hebben opgeleverd en eindigt met een algemene conclusie ten aanzien van de impact van de coronacrisis op de erfgoedsector in Brabant.

Het corona impact loket

Zestien erfgoedorganisaties hebben contact gezocht met Erfgoed Brabant om te laten weten wat de impact van de coronacrisis is op hun organisatie: negen musea, zes heemkundekringen, een cultureel centrum en een festivalorganisatie. Daarnaast heeft een gemeente de eigen monitoring van de noden in de erfgoedsector gerapporteerd en heeft een tiental ondernemers in de erfgoedsector contact opgenomen in de hoop ergens in het netwerk nog opdrachten te vinden, aangezien zij hun opdrachten drastisch hebben zien afnemen.

Wat opvalt in deze reacties is dat de organisaties die echt in nood zijn organisaties zijn die veel van hun inkomsten genereren uit bezoek en publieksactiviteiten, en weinig of geen subsidie ontvangen.

Zij worden geconfronteerd met een enorme terugval in inkomsten (vaak 100%), terwijl een aantal vaste kosten doorloopt.

Vaak betreft het musea die – zoals een van de betrokkenen verwoordde – ‘met relatief weinig publieke middelen een grote bijdrage aan de kwaliteit van de samenleving leveren’. En vaak ook economische impact hebben: het publiek zorgt ook voor bestedingen bij lokale ondernemers.

Verschillende organisaties geven aan dat een noodfonds, een overbruggingsfonds, een mogelijkheid om te lenen, hen door de crisis zou kunnen helpen. Enkele van de musea hebben inmiddels een beroep kunnen doen op het Noodfonds van de Mastboom-Brosens Stichtingⁱⁱⁱ, dat kort na het begin van de crisis in het leven werd geroepen.

Monumentenhuys Brabant heeft met alle monumentenambtenaren van Brabantse gemeenten contact gehad; in de meeste gevallen is het werk gewoon doorgegaan. Wel worden in veel gemeenten voorbereidingen getroffen voor bezuinigingen. Wat de impact hiervan zal zijn op b.v. openstellingen van monumenten is nog onduidelijk. De Monumentenwacht Noord-Brabant geeft aan weinig tot geen meldingen te hebben gehad.^{iv}

Resultaten belronde deelnemers Brabant Cloud/Memorix Maior

De deelnemers aan Brabant Cloud/Memorix Maior (58 in totaal, merendeels heemkundekringen en kleinere musea) worden gebeld omdat een deel van de reguliere contactmomenten (met name de laagdrempelige inloopmiddagen) in het voorjaar niet kon doorgaan. De organisaties stellen het telefonisch contactmoment erg op prijs, en maken er gebruik van om vragen m.b.t. het werken met Memorix Maior te stellen. Het grootste deel van de organisaties geeft aan dat het meeste werk noodgedwongen is stilgelegd en in juni weer op gang is gekomen, maar dat dat niet tot acute problemen heeft geleid. In veel gevallen is wel doorgewerkt aan het registreren van de collecties en het schrijven voor periodieken. We zien zelfs een heel duidelijke stijging in het registreren van collecties: werden in de eerste helft van vorig jaar 39.041 records ingevoerd in Memorix Maior, in de eerste helft van 2020 waren dat er maar liefst 178.456! En van die 178.456 records werden er 67.240 ook direct toegankelijk via Brabantserfgoed.nl.^v De digitale toegankelijkheid van erfgoed heeft daarmee – wellicht mede door de corona-maatregelen – een mooie impuls gekregen. Zo hebben sommige heemkundekringen ook van de gelegenheid gebruik gemaakt om oproepen te doen in lokale media om te helpen met extra informatie over foto's en voorwerpen in de collecties.

Resultaten belronde deelnemende musea Museumschatjes

Door de coronacrisis zijn musea tussen half maart en begin juni dicht geweest. Inmiddels zijn musea weer open, maar gelden er beperkende maatregelen. Vanaf 28 september 2020 start de regeling Museumschatjes. Omdat de inschrijving voor deze regeling vanaf 2 juni opende hebben medewerkers van Erfgoed Brabant de deelnemende musea van vorig jaar gebeld om hen een aantal vragen te stellen over de mogelijkheden van het ontvangen van klassen.

Uit de antwoorden van de musea blijkt dat het grootste deel van de musea verwacht dat ze klassen vanaf eind september kunnen ontvangen. Ze kunnen aanpassingen doen om leerlingen meer te verspreiden. Enkele musea kunnen geen leerlingen ontvangen, vooral om reden van het niet kunnen voldoen aan de 1,5 meter-maatregel.

Wel vragen veel musea zich af of scholen nog wel zullen komen. Vaak zijn scholen immers weer afhankelijk van ouders die willen rijden, en gaan die dat nog wel doen? Sommige musea overwegen daarom om – wanneer scholen niet willen komen – zelf naar de scholen toe te gaan; sommige musea doen dit zelfs al jaren. Maar er zijn ook musea waarvoor dat helemaal geen optie is, b.v. omdat het type collectie dat niet toelaat.

Musea zijn er blij mee dat Erfgoed Brabant heeft besloten de vergoeding ook te geven voor het uitvoeren van een educatief programma in de school. Tot nu toe werden vergoedingen alleen gegeven voor bezoeken aan het museum. In verband met corona zijn musea in de gelegenheid gesteld om met voorwerpen naar de scholen toe te gaan, en daarvoor ook een vergoeding te ontvangen. Overigens heeft uiteindelijk maar een heel beperkt aantal musea aangegeven mogelijk liever naar de scholen toe te gaan, in plaats van de leerlingen naar het museum te laten komen.

Inmiddels is duidelijk dat een aantal kleinere musea dit jaar niet zal deelnemen, maar dat het aantal aanmeldingen van klassen bij de wel deelnemende musea heel hoog is. De vrees van musea dat scholen wellicht niet zouden komen, is dus niet bewaarheid. Integendeel, meerdere musea hebben al heel snel het maximum aantal leerlingen dat zou kunnen deelnemen bereikt!

Resultaten enquête musea m.b.t. corona

In de enquête hebben we gevraagd naar bezoekerscijfers en inkomsten; het beroep op landelijke maatregelen; wel of geen openstelling vanaf 1 juni; en de verwachte impact op het museum: kan het museum deze crisis overleven of niet?^{vi}

Van de 167 musea die de enquête ontvangen hebben, hebben 35 musea gereageerd, dus ruim 20%. Van de in totaal 53 Geregistreerde Musea^{vii} in Brabant hebben 16 musea gereageerd, dus ruim 30%.

De musea die de enquête hebben ingevuld vormen samen een behoorlijk goede afspiegeling van de breedte van het Brabantse museumveld qua organisatie (aantal betaalde FTE), financieringsvorm en aantallen bezoekers.

Gemiddeld hebben deze musea in de periode van sluiting 24% van hun jaarlijkse aantal bezoeken verloren, overeenkomend met de periode van ca. een kwartaal dat de musea gedwongen gesloten waren. Met uitschieters naar 40 tot 50% bij musea die het vooral moeten hebben van bezoek in het voor- en najaar (veel schoolbezoeken). En een iets lager percentage bij musea die vooral in de zomer veel bezoek ontvangen.

In de periode van sluiting zijn de musea ongeveer eenzelfde percentage, namelijk 25%, van hun jaarlijkse inkomsten misgelopen. Ook hier zijn er uitschieters naar 40 tot 50%, bij musea die juist in het voorjaar relatief veel inkomsten halen uit b.v. bezoek, groepsboekingen of zaalverhuur.

Negentien van de musea die gereageerd hebben, hebben inkomsten uit bezoek als grootste inkomstenbron; zestien musea hebben subsidie als grootste inkomstenbron.

Tien musea die vooral inkomsten uit bezoek hebben, hebben succesvol een beroep gedaan op de corona-maatregelen van de rijksoverheid (NOW en/of TOGS); hetzelfde geldt voor vijf musea met vooral inkomsten uit subsidie. Twintig musea hebben geen beroep gedaan op deze regelingen of komen er niet voor in aanmerking.

Van de 35 musea zijn er acht (dus bijna 23%) nog niet heropend op of na 1 juni, meestal om reden van te weinig ruimte om aan de 1,5 meter-maatregel te kunnen voldoen of omdat het merendeel van de medewerkers tot de corona-risicogroepen behoort. Dit zijn allemaal relatief kleine musea, ook in de zin van bezoekersaantallen en budgetten. Vier van deze musea achten de kans zeer klein dat zij als museum kunnen voortbestaan; een geeft aan dat het helemaal zal afhangen van subsidie.

De 27 musea die inmiddels wel weer open zijn hebben in de maand juni veel minder bezoekers gehad dan zij – met inachtneming van de maatregelen – hadden kunnen ontvangen. Als dit zich doorzet, en het museumbezoek trekt ook in de rest van het jaar niet echt aan, dan worden gemiddeld 60% minder bezoekers per maand verwacht dan normaal.

De musea hebben in totaal € 58.270,00 aan extra uitgaven gehad om te kunnen voldoen aan het corona-protocol voor musea, gemiddeld ca. € 2.000,00 per museum.

29 musea hebben te maken met medewerkers die, omdat ze tot een corona-risicogroep behoren, hun werkzaamheden niet kunnen uitvoeren.

Van de 27 musea die weer geopend zijn, geven zeventien musea aan dat zij deze periode van minder bezoek en inkomsten waarschijnlijk kunnen overleven (kans van 80 tot 100%). Drie musea schatten de kans op overleven in op 60-70%, een museum op 50%. Zes musea durven nog helemaal geen prognose te geven, omdat dat geheel afhankelijk is van of er extra steun zal komen van de overheid of van sponsors.

Dat betekent dus dat elf musea, ruim 30% van de musea die de enquête invulden, verwacht de crisis niet te zullen overleven of alleen maar te overleven met extra ondersteuning, waarbij het nog onzeker is of ze die gaan krijgen. En nog eens vier musea achten de kans tussen de 50 en 70% dat ze overleven. Het gaat om musea van verschillende grootte: kleine musea, en ook zes grotere Geregistreerde Musea met gezamenlijk - normaal gesproken - ca. 230.000 bezoekers per jaar.

Elf musea geven aan te proberen op nieuwe manieren publiek te bereiken en inkomsten te verkrijgen. Genoemd worden: digitale oplossingen zoals een YouTube kanaal en een webshop, buitenactiviteiten en educatieprogramma's in andere vormen.

Resultaten enquête heemkundekringen m.b.t. corona

In de enquête hebben we gevraagd naar inkomsten en activiteiten; wat is wel en niet doorgegaan; verwacht men de crisis te kunnen overleven?^{viii}

Van de 150 heemkundekringen die de enquête hebben ontvangen, hebben 24 heemkundekringen de enquête ingevuld, en één heemkundekring heeft laten weten de gevolgen van corona nog niet te kunnen overzien. Dat betekent dus dat 16% van de geadresseerden heeft gereageerd.

Van de 24 heemkundekringen die de enquête hebben ingevuld, geven er acht aan dat zij niet minder inkomsten hebben ten gevolge van de corona-maatregelen. Zij hebben als belangrijkste inkomstenbron ledenbijdragen, subsidie of boekverkoop.

De overige zestien heemkundekringen verwachten gemiddeld ca. 23% minder inkomsten te hebben in 2020 dan begroot. De meesten geven aan 20-25%, enkele verwachten een hogere terugloop in inkomsten, tot 80%. In dat geval gaat het om een heemkundekring die de meeste inkomsten haalt uit bezoek aan tentoonstellingen, maar waar de tentoonstellingsruimte dicht moet blijven omdat die onvoldoende ruimte biedt om de 1,5 meter afstand te kunnen waarborgen.

Van de 24 heemkundekringen hebben er twaalf de meeste inkomsten uit ledenbijdragen, vier uit structurele subsidie van hun gemeente, drie uit schenkingen, drie uit verkoop van publicaties en één uit bezoek aan de tentoonstellingen. Eén heemkundekring heeft de vraag niet beantwoord. Vier kringen geven aan dat ze naast de hoofdinkomstenbron ook andere belangrijke inkomstenbronnen hebben: een combinatie van ledenbijdragen, subsidie, donaties en verkoop van publicaties.

Geen van de 24 heemkundekringen heeft betaalde medewerkers en ze hebben ook geen van alle een beroep gedaan op corona-steunmaatregelen van de overheid. Voor de meeste kringen was dat ook niet van toepassing.

Elf organisaties geven aan dat (bijna) geen van de activiteiten in de periode maart t/m mei is doorgegaan, van de overige heemkundekringen ging gemiddeld 35% van de activiteiten niet door. Vijf kringen verwachten dat de rest van het jaar alle activiteiten weer kunnen doorgaan, drie kringen hebben bijna alle activiteiten stilgelegd tot 2021. De rest verwacht dat gemiddeld 50% van de activiteiten doorgang kan vinden, maar over het algemeen verwacht men daarbij wel minder deelnemers.

Zestien kringen geven aan dat vrijwilligers hun reguliere werkzaamheden niet kunnen doen, omdat zij tot de corona-risicogroepen behoren. Vier kringen melden dat alle vrijwilligers hun werk gewoon voortzetten, maar nu thuis.

Hoewel het beeld dus redelijk divers is voor wat betreft het al dan niet weer hervatten van de gebruikelijke activiteiten, geven 22 heemkundekringen aan er zeker van te zijn dat zij als organisatie het verlies aan inkomsten kunnen opvangen en kunnen blijven voortbestaan. Bij twee organisaties is daar wel enige twijfel over, maar ook die organisaties achten de kans nog steeds het grootst dat zij het kunnen opvangen.

Samenvatting en conclusie

Het algehele beeld dat het corona impact loket, de belrondes en de enquête opleveren, is in hoofdlijnen:

- Musea die geheel of grotendeels afhankelijk zijn van eigen inkomsten zijn het meest direct getroffen. Zij hebben hun inkomsten verloren, maar (een groot deel van) hun lasten loopt door.
- Musea die grotendeels afhankelijk zijn van (gemeentelijke) subsidie, kunnen nu nog wel verder, maar de toekomst is ongewis. Zal het subsidieniveau van 2020 in 2021 gehandhaafd blijven?
- In de groep musea voor wie de toekomst onzeker is en die echt aangeven financiële steun nodig te hebben zijn zowel grotere als kleinere musea, en zeker ook musea met hoge bezoekcijfers.
- De musea die na de versoepeling van de maatregelen nog niet heropend zijn, zijn kleine musea met relatief lage bezoekcijfers en budgetten.
- Heemkundekringen hebben veel activiteiten stil moeten leggen tijdens de periode maart-mei, maar verwachten niet dat zij daardoor ook echt in financiële moeilijkheden komen.
- Een uitzondering hierop wordt gevormd door enkele heemkundekringen, die een aanzienlijke inkomstenderving hebben vanwege stilzetten van activiteiten, maar wel doorlopende kosten. In een geval betreft het een heemkundekring met betaalde krachten,

en met ca. 200.000 gasten per jaar, die dit jaar een terugval verwacht in het aantal gasten van 85%, met grote inkomstenderving tot gevolg, terwijl een groot deel van de vaste kosten doorloopt.

- Het merendeel van zowel musea als heemkundekringen heeft te maken met een terugval in het aantal beschikbare medewerkers, omdat een deel van hen tot de corona-risicogroepen behoort en om die reden hun werkzaamheden niet kunnen uitvoeren.

Dit beeld is vergelijkbaar met wat ook uit landelijke onderzoeken (van het Erfgoedplatform van Kunsten '92 en de Museumvereniging) naar voren komt en ook uit onderzoek van collega-instellingen in andere provincies.

Wel lijkt het aantal Geregistreerde Musea dat onzeker is over het voortbestaan in Brabant relatief gezien iets hoger dan uit de landelijke cijfers naar voren komt. Uit een recente enquête van de Museumvereniging blijkt dat 25% van de musea die lid zijn in hun voortbestaan worden bedreigd; dat zijn ruim 100 musea.^{ix} In Noord-Brabant zijn 53 Geregistreerde Musea, waarvan de meeste ook lid zijn van de Museumvereniging. Zestien van hen hebben de enquête van Erfgoed Brabant ingevuld en nog eens twee Geregistreerde Musea hebben bij Erfgoed Brabant een melding gedaan over hun situatie. Van deze achttien Geregistreerde Musea hebben er acht hun zorgen uitgesproken over hun voortbestaan.^x

Waarom zowel het aantal meldingen bij het corona-impactloket als het aantal deelnemers aan de enquête relatief laag is (75 van de in totaal 317 erfgoedorganisaties hebben informatie gegeven, dus bijna 24%), is moeilijk te duiden en kan meerdere oorzaken hebben. Zo kan meespelen dat een deel van de organisaties weinig hinder heeft ondervonden en daarom niet zoveel reden zag om informatie te geven; ook kan meespelen dat organisaties meestal geen subsidierelatie hebben met de Provincie en daarom wellicht ook minder van de Provincie verwachten; of dat musea ook al aan de ledenraadplegingen van de Museumvereniging meedoen en daarom deze enquête hebben overgeslagen. Mogelijk was voor sommige organisaties de drempel om mee te doen relatief hoog, omdat ook naar bezoekecijfers en budgetten werd gevraagd. We hebben dat echter willen doen om een zo precies mogelijk beeld te kunnen geven.

De organisaties die in moeilijkheden verkeren vragen uiteraard om extra financiële middelen om deze moeilijke periode door te komen. Daarbij wordt gedacht aan een overbruggingsfonds, een mogelijkheid om geld te lenen. Ook het kwijtschelden van de huur wordt genoemd als maatregel die verlichting kan brengen. Deze suggesties komen overeen met de aanbevelingen van de Museumvereniging, namelijk een steunpakket in de vorm van: tegemoetkoming in de huisvestingskosten en investeren in een Nationaal Herstelfonds. Tenslotte pleit de Museumvereniging ook voor verruiming van de Geefwet.

Inmiddels zijn landelijk verschillende regelingen in het leven geroepen, zowel voor musea als voor publiekstoegankelijke rijksmonumenten. De Museumvereniging biedt hier een overzicht van.^{xi} Samenwerking van de drie overheden is van groot belang om per situatie tot een goede oplossing te komen en erfgoedorganisaties in staat te stellen ook in de toekomst hun wezenlijke bijdrage aan de samenleving te leveren.

ⁱ Zie: <https://www.brabant.nl/bestuur/provinciale-staten/statenstukken/av/20200518/download?qvi=1342342>

ⁱⁱ Zie: <https://www.erfgoedbrabantacademie.nl/corona-impact-loket>

ⁱⁱⁱ Zie: <https://mastboomhuis.nl/noodfonds/>

^{iv} Informatie per mail ontvangen van Monumentenhuis Brabant, 16-7-2020; en van Monumentenwacht Noord-Brabant, 20-7-2020

^v Overzicht van de aantallen records ingevoerd door organisaties die gebruik maken van Memorix Maior/Brabant Cloud

Aantallen records		
	Aantal records	Aantal records online
01-05-18	237351	120228
28-06-18	240297	102714
05-10-18	267456	117680
08-01-19	283688	147445
01-04-19	297454	157035
06-06-19	320881	167984
02-07-19	322729	170252
01-10-19	349358	191455
01-01-20	391610	202927
01-04-20	440574	222897
01-07-20	570066	270167

^{vi} Voor een overzicht van de gestelde vragen zie bijlage 1

^{vii} Musea opgenomen in het Nederlands Museumregister: deze musea zijn getoetst en voldoen aan een aantal gezamenlijk vastgestelde criteria, zie verder: www.museumregisternederland.nl

^{viii} Voor een overzicht van de gestelde vragen zie bijlage 2

^{ix} Zie: <https://www.museumvereniging.nl/zo-n-honderd-musea-woorden-nog-altijd-in-voortbestaan-bedreigd>;

Het aantal musea in Nederland is overigens veel groter dan het aantal leden van de Museumvereniging.

Schattingen lopen uiteen van 800 tot 1200, afhankelijk van welke criteria precies gehanteerd worden. In

Brabant zijn 53 Geregistreerde Musea en 114 overige musea.

^x Dit verschil tussen de landelijke cijfers en de provinciale cijfers kan ook veroorzaakt worden door het beperkte aantal musea dat aan de enquête deelnam of de wijze waarop termen als 'in hun bestaan bedreigd' en 'kans op overleven' zijn geïnterpreteerd.

^{xi} Zie:

https://www.museumvereniging.nl/media/publicationpage/publicationFile/200722_mv_beslisboom_def.pdf